

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΡΗΜΩΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΛΑΡΙΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ

Δικηγόρου-Ιστοριοδίφου

Βαδίζομεν ψηλαφητά. Αί πηγαί είτε ἔλλείπουν ὄλως διόλου, είτε παραμένουν ἀνέκδοτοι. Δὲν γνωρίζω τί ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῶν διασώζων τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ δὲ ἀρχεῖα τῶν Θεσσαλικῶν μονῶν, πού ὑπῆρξαν εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, θαυμάσιοι θεματοφύλακες τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας μας, ἔχουν κατὰ τὸ πλεῖστον λεηλατηθῆ.

I

Εἰς τὰ μεσαιωνικά χρόνια, ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς ὑπῆρξε τὸ θέατρον καὶ ἡ γέφυρα ὄλων τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβαρικῶν σιφῶν, πού κατῆλθεν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς τὴν κάτω Ἑλλάδα.

Κατὰ τὴν τρομερὰν εἰσβολὴν τῶν Γότθων τοῦ Ἀλαρίχου (396 μ.Χ.) ἡ Λάρισα κατάρθωσε νὰ διασωθῆ. Ἀλλὰ μόλις πέρασε ἓνας αἰὼν καὶ ὀρμητικοὶ κατέβησαν ἐδῶ οἱ Ὅστρογότθοι, οἱ ὁποῖοι καὶ κατέλαβαν τὴν πόλιν (482 μ.Χ.)

Καὶ πάλιν δὲν πέρασε ἄλλος αἰὼν, καὶ, εἰς τὰ 565 μ.Χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις εἶχε ὀχυρώσει τὴν Λάρισαν, στίφη Σλαβικά, τὰ ὁποῖα οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἀναφέρουν μὲ τὸ ὄνομα τῶν Σκλαβηνῶν, ἐληλάτησαν τὴν Θεσσαλίαν.

Ἡ συμφορὰ τῆς Λαρίσης ὑπῆρξε δεινότερα, ὅταν ἐπέδραμαν ἐδῶ οἱ Βούλγαροι τοῦ Σαμουήλ. Ὑστερα ἀπὸ μίαν στενωπᾶν πολιορκίαν τριῶν ἐτῶν, ἡ πόλις τῆς Λαρίσης ἐγνώρισε τέτοιον λιμὸν, ὥστε οἱ κάτοικοι τῆς ἔφαγαν καὶ σκύλους καὶ ὄνους καὶ ἄλλα ἀκάθαρτα ζῶα, μία μάλιστα γυναῖκα ἔφαγε τὸν μηρὸν τοῦ νεκροῦ ἀνδρός τῆς. Καὶ ἡ πόλις παρεδόθη τὸ 986 μ.Χ. Νικητὴς σκαιὸς καὶ σκληρὸς ἐφέρεθῆ ὁ Σαμουήλ. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς παραδοθείσης πόλεως πανδημεὶ μετοικίσθησαν εἰς τὴν Πρέσπαν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας. Τότε ὁ Σαμουήλ μετήγαγε ἀπὸ τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Λαρίσης καὶ τὸ λείψανον τοῦ πολιοῦχου αὐτῆς Ἀγίου Ἀχιλλεῖου.

Ἀπὸ τὴν συμφορὰν ἀνέλαβεν ἡ πόλις καὶ εἰς τὰ 1083 μ.Χ. πολιορκεῖται ἀπὸ τὸν Βοημοῦνδον μὲ τοὺς Νορμανδούς του, πού ἐπέδραμαν ἀπὸ τὸ Δυρράχιον πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Ἔσωσε τὴν πόλιν προστρέξας ἐδῶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός, νικήσας περίεξ τῆς πόλεως τοὺς Νορμανδούς.

Ἐπακολουθεῖ καὶ ἐδῶ ἡ φραγκοκρατία. Ὅταν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1204 οἱ σταυροφόροι καὶ οἱ Βενετοὶ σύμμαχοί των προέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν διανομὴν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, εἰς τὸν μαρκίωνα τοῦ Μομφερράτου Βονιφάτιον καὶ τὴν σταυροφορικὴν του στρατιάν, παρεχωροῦντο, μαζὺ μὲ τὸ βασιλείον τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ «ἡ περιοχὴ τῆς Λαρίσης, ἡ ἐπαρχία Βλαχίας, δηλαδὴ ἡ Δυτικὴ Θεσσαλία, μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ περιλαμβανόμενων ἰδιωτικῶν καὶ μοναστικῶν κτήσεων, καὶ αἱ κτήσεις τῆς πρώην αὐτοκρατείας Εὐφροσύνης, ἥτοι τὰ Βεσσενά παρὰ τὸ Πήλιον, τὰ Φάρσαλα, ὁ Δομοκός, ἡ Ραβέννικα, ὁ ἄνω καὶ κάτω Ἀλμυρὸς καὶ ἡ Δημητριάς».

Ἀλλὰ τὸ βασιλείον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐφήμερον δημιουργημὰ τῆς τετάρτης σταυροφορίας, δὲν ἐπέμνω νὰ ζῆσιν ἐπὶ πολὺ. Καὶ μόλις μετὰ βίον 18 μόνον ἐτῶν, τὸ κατέλυσε ὁ πολυπράγμων δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος, τὸν ὁποῖον καὶ ἔστειψε εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν αὐτοκράτορα ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος. Ὁ δεσπότης οὗτος

τῆς Ἠπείρου ἐπεξέτεινε τὰς κτήσεις του καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ κατέλυσε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ λατινικὰ τιμάρια.

Τὸ ἔτος 1271 τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου διηρέθη. Ὁ νόθος υἱὸς τοῦ δεσπότη Μιχαὴλ Β΄ Ἰωάννης Α΄ Ἄγγελος ἱδρυσεν τὸ Θεσσαλικὸν κράτος τῶν Ἀγγέλων. Εἰς τὸ κράτος αὐτὸ ὑπῆρθη καὶ ἡ Λάρισα, διότι τὰ ὄρια αὐτοῦ πρὸς βορρᾶν ἦσαν ὁ Ὀλυμπος καὶ πρὸς νότον ὁ Παρνασσός, κατῆρχοντο δὲ μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὸ Γαλαξειδί καὶ περιελάμβαναν μέγα μέρος τῆς Λοκρίδος. Ὁ Ἰωάννης Α΄ Ἄγγελος πρωτεύουσάν του εἶχε τὰς μεσαιωνικὰς Νέας Πάτρας (σημερινὴ Ὑπάτη) καὶ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου ἔλαβε τὴν προσωνομίαν τοῦ σεβαστοκράτορος. Μὲ τὴν αἴγλην τῶν Νέων Πατρῶν ἡ Λάρισα χάνει τότε τὸν τίτλον τῆς Θεσσαλικῆς πρωτεύουσας καὶ τὴν ἀρχαίαν τῆς λάμψιν.

Τὸ 1309 εἶχαν ἐπιδράμει εἰς τὴν Θεσσαλίαν οἱ Καταλανοί. Σεβαστοκράτωρ αὐτῆς ἦταν ὁ τελευταῖος τῶν Ἀγγέλων Ἰωάννης Β΄ Ἄγγελος, νεαρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ ἀσθενικός, οὔτε εἶχε προικισθῆ μὲ τὴν δραστηριότητα τῶν προκατόχων του. Καθ' ὄλον τὸ ἔτος 1309 ἡ Θεσσαλία ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῆς μεγάλης Καταλικῆς διαρπαγῆς. Καὶ ὁ ἐγχώριος πληθυσμὸς ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου. Ἐνας στρατηγὸς του, ὁ Χαδρηνός, ἦνωσε τὰς δυνάμεις τοῦ Θεσσαλικοῦ κράτους τῶν Ἀγγέλων, εἰς τὸ ὁποῖον συμπεριλαμβάνοντο καὶ αἱ πόλεις τοῦ Λιδωρικίου καὶ Γαλαξειδίου. Δύο μάχαι, εἰς τὰς ὁποίας ἐπιφανῶς ἐπολέμησαν καὶ οἱ χαλύβδινοι Γαλαξειδιῶται, ἀπῆλλαξαν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ τὴν μάστιγα τῶν Καταλανῶν. Ἀπῆλθον οὗτοι τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1310, πρὸς τὴν κάτω Ἑλλάδα καὶ ὀλίγον ἄργότερα ἔδωκαν τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Κηφισοῦ, ὅπου κυριολεκτικῶς ἐσαρώθησαν νεκροὶ ὄλοι οἱ ἡγεμόνες καὶ ὄλοι οἱ εὐπατρίδαι ἱππῶται τῆς Φραγκοκρατουμένης Ἑλλάδος.

Τὸ 1318 ἀπέθανε ὁ τελευταῖος τῶν σεβαστοκρατόρων Ἰωάννης Β΄ Ἄγγελος, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἀπογόνους, ἐνῶ πλουσίας ἄφηνε τὰς κτήσεις του πρὸς διαμελισμὸν εἰς τοὺς ἐγχωρίους τιμαριούχους.

Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τὴν νότιον Ἑλλάδα οἱ Καταλανοὶ ἐπανέκαμπταν καὶ πάλιν πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, φθάσαντες μέχρι τῶν Φαρσάλων, καὶ εἰς τὰς Νέας Πάτρας ὁ Καταλανὸς Φαδρῖγος ἔστησε τὴν δευτέραν του ἔδραν. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἀρκοῦσαν τόσοι μνηστῆρες τῆς κληρονομίας τῶν Ἀγγέλων, ἐνεφανίσθησαν τότε πρῶτον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας καὶ μεγάλα πλήθη Ἀλβανῶν μεταναστῶν, τὰ ὁποῖα παρεξέτρεποντο εἰς μυρίας βιαιοπραγίας καὶ ἀνηλεῶς ἐλήστευον τὰς πόλεις καὶ τὴν ὑπαιθρον χώραν, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἀνεχαιτίζοντο ἀπὸ τὰ ἀσθενῆ ἀποσπάσματα, πού ἐστέλλοντο ἐκ Βυζαντίου. (Κατακουζηνοῦ Γ΄ I καὶ 12. Ῥωμανοῦ, Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, σ. 145.— Μίλλερ — Λάμπρου, Α΄ σ. 354).

II

Καὶ τώρα προβάλλει τὸ ἐρώτημα. Μέσα εἰς τὴν ἀναστάτωσιν αὐτὴν τῆς Θεσσαλικῆς χώρας, πού ἐπηκολούθησε τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου σεβαστοκράτορος Ἰωάννου Β΄ Ἀγγέλου (1318 μ.Χ.) ποία ὑπῆρξε ἡ τύχη τῆς πόλεως Λαρίσης; Ὁ Οὐίλλιαμ Μίλλερ (Α΄ σ. 353) εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπλῶς παρατηρεῖ ὅτι «τοιαύτη ὑπῆρξε ἡ διὰ μιᾶς ἐπακολουθήσασα σύγχυσις, ὥστε ὁ μητροπολίτης τῆς Λαρίσης δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξασκῆ πλέον ἐν ταύτῃ τῇ πόλει τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ καθήκοντα». Τί λοιπόν, ὁ ἱεράρχης ἐγκατέλειψε τὸ χριστιανικὸν του ποίμνιον ἢ ἡ πόλις ἤρημώθη τοῦ ποιμνίου τῆς; Ἡ ἱστορία σιωπᾶ. Ἄς ἀνατρέξωμεν εἰς πηγὰς ἀνεκδότους.

Εἰς τὴν Ὁξφόρδην τῆς Ἀγγλίας διεσώθη καὶ παραμένει ἀνέκδοτος ἓνα πολύτιμον Θεσσαλικὸν χειρόγραφον: «Ἀντωνίου τοῦ ἀγιωτάτου καὶ σοφωτάτου ἀρχιεπισκόπου Λαρίσης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου δευτέρας Θεσσαλίας καὶ

πάσης Ἑλλάδος, λόγος εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν ἀρχιεράρχην καὶ θαυματουργὸν Κυπριανόν, ἀρχιεπίσκοπον Λαρίσης». Τοῦ χειρογράφου τούτου, εἶχε φωτοτυπία ὁ ἀοιδίμιος μητροπολίτης Τρίκκης καὶ Σταγῶν Πολύκαρπος καὶ εἰς διαλέξεις μου περὶ τῆς μεσαιωνικῆς Λαρίσης τὸ εἶχα συμβουλευθῆ. Τώρα ἔχω ἐν φωτοτυπία ὀλόκληρον τὸ χειρόγραφον τῆς Ὁξφόρδης. Τὸ ὄφειλω εἰς τὸν φιλόστορα Θεσσαλὸν ἱερέα κ. Βασίλειον Σιούφαν, ἐφημέριον τοῦ ἐν Ἀθήναις ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Τοῦ ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου.

Ἐκ τοῦ χειρογράφου τούτου ἀποσπῶμεν τὰς ἀκολουθοῦσας περικοπὰς:

«...Πατρὶς τοίνυν τῷ μεγάλῳ φωστῆρι τῆς ἐκκλησίας λαμπροτάτῳ δὲ ἡλίῳ δ' εἶπειν προσφυέστερον ταύτης ἢ τῶν Λαρισαίων πόλις. Παῖς ὑπελήφθη τοῖς τοπάρχαις, ἢ τὴν ἐπωνυμίαν Ἀγγέλων εἶχον τῆς οἰκείας ἀρχῆς κλορονόμος.

«...Θανάτου γὰρ τομῆ τοῦ τὴν δεσποτείαν ἔχοντος τῶν τῆδε, τῆς ὥρας προαρπασθέντος, διαιρεῖται μὲν τὰ τῆς ἐπαρχίας εἰς διαφόρους ἀρχάς, ἐπακολουθεῖ τῇ ταύτης διαιρέσει φθορὰ πραγμάτων, ἀφαίρεσις βίων, δημεύσεις, ἐξορίαι, ἀπειλαί, θάνατοι, ἅπερ ἦσαν τρυφῇ τῷ ποιῶντι, λύπη δὲ καὶ ὀδύνη οὐ τοῖς πάσχουσι μᾶλλον ἢ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ψυχὴν τιθέναι καθ' ὥραν διὰ σπουδῆς ἔχοντι...

«Καταλέλοιπε γὰρ τὸ πολύπονον σκῆνος οὐκ ἐν τῇ ὑπὸ Θεοῦ αὐτῷ μνηστευθείσῃ πνευματικῶς (ἐτι γὰρ τῇ παιδείᾳ δουλεύουσα ἀοίκητος ἦν κ α ἰ ἄ ν θ ρ ω π ἰ ν ω ν ἰ χ ν ὦ ν ἔ ρ η μ ο ς, τοῖς θηρίοις τοῦ καλάμου καὶ τοῖς τοῦ οὐρανοῦ πετεινοῖς μόνοις παραδεδομένη καταπατεῖσθαι...) ἀλλ' ἐν μιᾷ τῶν ὑπ' αὐτὴν ἱερωτάτων ἐκκλησιῶν, ἔνθα δὴ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ζῶν διετέλεσε καὶ πόνοις καὶ διαφοροῖς καμάτοις τὰ κατ' αὐτὴν εἰς ἐπίδοσιν ἤγαγε. Τρίκκη ἦν αὕτη...»

Καὶ περαιτέρω ὁ διὰ τοῦ χειρογράφου διασωθεὶς λόγος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντωνίου ἐπαναλαμβάνει:

«Τοῦ τοπαρχοῦντος ἐκ σειρᾶς τῶν Ἀγγέλων τὴν ἐπωνυμίαν, κληρωσαμένου τοῦ βίου, εἰς μέρη τὰ τῆς ἐπαρχίας διηρέθη, καὶ τῇ διαιρέσει φθοραὶ ἐπηκολούθησαν μέγισται, οὐ πραγμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγίστου τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων. Ἐνὶ τοίνυν τούτων, ἐφ' οὐ καὶ λύπαις οὐ φορηταῖς ὁ ἱερός καθυπεβλήθη ἀνήρ, οὐκ ἀρεστά πράττων δόξας, ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν ἐκείνου θυμὸν εἴλκυσεν. Ἐκακώθη τοίνυν παρ' αὐτοῦ καὶ ἐταπεινώθη καὶ πᾶν χαλεπὸν πείσεσθαι προσεδόκησε παρ' αὐτοῦ...».

«Καὶ γὰρ αὐτοῦ τὴν καθέδραν ἐνεπιστεύθη, θαυμαστὴν οὖσαν καὶ περιβόητον... Τὴν μὲν πόλιν, ἣς ἐπεκηρύχθη προστάτης, ἀοίκητον εὐρον καὶ θηρσί καὶ πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ ψαλικῶς εἶπειν φωλεόν, καὶ τὸν φωτειδὴ ναόν, ἐν ᾧ τῆς οἰκουμένης ὁ θησαυρός, ὁ ἐν θαύμασι περιβόητος μέγας Ἀχιλλεῖος, ἢ μοι καὶ πρόσθεν εἴρηται, ληστῶν ὀρμητήριον... Οὕτω τοίνυν ἀκλεῶς καὶ ἀθλίως τῆς πάλαι περιδόξου διακειμένης, καὶ αὐτὸς τῇ τῶν Τρικκαίων κατήχθη καὶ τὴν σκηνὴν ἐν αὐτῇ κατοικίας ἐπηξάμην...».

Ἡ μελέτη τοῦ χειρογράφου τῆς Ὁξφόρδης, τοῦ ὁποῦ τὸσον εὐρεῖαι περικοπὰὶ τὸ πρῶτον τώρα φέρονται εἰς τὴν δημοσιότητα, χύνει πολὺ φῶς εἰς τὴν σκοτεινότεραν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως. Μᾶς πληροφοροῦν:

α) Ὅτι πατρὶς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἦτο ἡ Λάρισα καὶ ὅτι ὁ Κυπριανὸς κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν σεβαστοκρατόρων τῆς Θεσσαλίας Ἀγγέλων. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι ὁ Ἰωάννης Α' Ἀγγελος ἵδρυσε τὸ Θεσσαλικὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὰς Νέας Πάτρας (Υπάτην) τὸ 1271 καὶ ὁ τρίτος καὶ τελευταῖος τῶν Θεσσαλῶν σεβαστοκρατόρων Ἰωάννης Β' Ἀγγελος, ἀπεβίωσε τὸ 1318, προῶρως, καὶ ἄνευ ἀπογόνων, ἐγκαταλίπων τὰς πλουσίας αὐτοῦ κτήσεις εἰς διαμελισμὸν.

β) Ὅτι, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν ἀκόμη πότε ἀκριβῶς ἀνήλθεν

εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Λαρίσης ὁ Κυπριανός, πάντως ἐκ τῆς μελέτης τοῦ χειρογράφου πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ Κυπριανός ἦτο ἐν Λαρίσῃ ἀρχιεπίσκοπος ἐπὶ σεβαστοκράτορος τῆς Θεσσαλίας Ἰωάννου Β' Ἀγγέλου καὶ κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

γ) Ὅτι τὸν θάνατον Ἰωάννου Β' Ἀγγέλου καὶ τὸν διαμελισμὸν τοῦ θεσσαλικοῦ κράτους ἐπηκολούθησαν καταστροφαὶ καὶ ἀρπαγαὶ περιουσιῶν καὶ δημεύσεις καὶ ἐξορίαι καὶ θάνατοι καὶ ὅτι αἱ πληγαὶ αὐταὶ τῶν Φαραῶ ἦσαν ἀπόλαυσις διὰ τοὺς πράττοντας, καὶ λύπη καὶ ὀδύνη ὄχι τὸσον εἰς τοὺς πάσχοντας ὅσον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, πρόθυμον νὰ δώσῃ καὶ τὴν ψυχὴν του ὑπὲρ τῶν πασχόντων.

δ) Ὅτι κατὰ τὸ 1318, ὅτε ἀπεβίωσε ὁ τελευταῖος τῶν Ἀγγέλων, καὶ τοῦλάχιστον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὸ 1318, τὰ ἔτη τῶν δηλώσεων καὶ τῶν δημεύσεων καὶ τῶν ἐξοριῶν καὶ τῶν θανατώσεων τῶν δυναστευομένων Λαρισαίων, ὁ Κυπριανὸς ἤδρευσε ἐν Λαρίσῃ.

ε) Ὅτι ἡ πόλις ἠρημώθη κατοίκων καὶ ὁ μητροπολίτης τῆς κατέφυγε εἰς τὴν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπισκοπὴν Τρικκάλων, ὅπου διῆλθε καὶ τὸν μεγαλύτερον χρόνον τῆς ζωῆς του.

στ) Ὅτι ἡ ἐρήμωσις τῆς πόλεως πρέπει νὰ ἐμπίπτῃ εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα 1320-1325 μ.Χ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κυπριανὸς ἐξῆσε μετέπειτα τὸν περισσότερον χρόνον τῆς ζωῆς του εἰς τὰ Τρίκκαλα, καὶ ὅταν ἐκεῖ ἀπέθανε, ἐκεῖ καὶ ἐτάφη, διότι ἡ πόλις τῆς Λαρίσης ἦτο ἀκόμη ἀκατοίκητος καὶ ἔρημος ἀνθρωπίνων ἰχνῶν καὶ παραδεδομένη νὰ καταπατῆται ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα τοῦ βάλτου καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐπειδὴ προσέτι ὁ Ἀντώνιος, ποῦ διεδέχθη τὸν Κυπριανόν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Λαρίσης, καὶ αὐτὸς ἐγκατεστάθη εἰς τὰ Τρίκκαλα, διότι τὴν πόλιν τῆς Λαρίσης ἀκατοίκητον εὗρε καὶ φωλεᾶν τῶν θηρίων καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλεῖου εὗρε νὰ εἶναι ληστῶν ὀρμητήριον, προκύπτει ἀπὸ τὰ ἱστορικὰ αὐτὰ δεδομένα, ὅτι ἡ ἐρήμωσις τῆς πόλεως παρετάθη ἐπὶ δεκαετηρίδας. Καὶ ἡ σερβικὴ κατάκτησις, ποῦ ἔμεινε εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὀλίγα ἔτη, ἀντὶ τῆς ἀκατοικίτου Λαρίσης, εἶχε στήσῃ τὴν αὐλὴν τῆς εἰς τὰ Τρίκκαλα. Κατὰ τὸ 1393, οἱ Τούρκοι ἔθεσαν τέρμα εἰς τὴν σερβικὴν κατοχὴν ἐν Θεσσαλίᾳ. Καὶ ἀπὸ τὸ γνωστὸν γεγονός, ὅτι οἱ Τούρκοι ἀνόμασαν τὴν Λάρισαν Νέαν πόλιν (Γενῆ-Σεῖρ), κλίνω νὰ παραδεχθῶ, ὅτι ἡ ἀνάστασις τῆς πόλεως, ἂν δὲν προηγήται κατὰ τι, μᾶλλον συμπίπτει μὲ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς κατακτήσεως τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν Τούρκων.

III

Τὴν πρώτη ἐρήμωσιν ὑπέστη ἡ πόλις τῆς Λαρίσης τὸ ἔτος 986 μ.Χ. ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουὴλ μετώκισε πανδημεῖ ὄλους τοὺς κατοίκους τῆς εἰς τὴν Πρέσπαν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας.

Ἀπὸ τὴν συμφορὰν τῆς συνήλθεν ἡ πόλις ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ ἐγνώρισε νέαν ἀκμὴν.

Δευτέρα, ἢ καὶ μακροτέρα, ἐρήμωσις τῆς εἶναι ἡ σήμερον ἱστορομένη μὲ πηγὴν τὸ χειρόγραφον τῆς Ὁξφόρδης.

Τρίτην ἐρήμωσιν ὑπέστη ἡ πόλις, κατεστραμμένη μάλιστα ἐκ τοῦ σεισμοῦ καὶ τῶν βομβαρδισμῶν, τὸ 1941 κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ. Οὐδέποτε καὶ τότε μοῦ ἀπέλιπε ἡ πίστις ἐπὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς. Καὶ εἰργάσθη δι' αὐτὴν καὶ συνεμερίσθη τὴν τύχην τῶν ἐπανερχομένων κατοίκων τῆς εἰς περίοδον ξενικῆς κολάσεως. Καὶ ἡ μαρτυρικὴ πόλις ἀνέζησε.

Καὶ εἰς σύντομον ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς χρονικὸν διάστημα δίδει σήμερον τὴν ἐμφάνισιν συγχρονισμένης ἐυρωπαϊκῆς πόλεως.

Ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέσις καὶ ἡ ἐνδοχώρα τῆς τὴν καθιστοῦν αἰώνιαν πόλιν. Καὶ ἡ ζωτικότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς τῆς ἐπιφυλάσσει περαιτέρω ἀκτινοβολίαν καὶ ἄνοδον.